

О. О. Гриняк,

Херсонський державний університет, м. Херсон

BASIC PRINCIPLES OF GRADED APPROACH OF EXPLICATION OF IMPLICATES ON DIFFERENT LEVELS OF A POETIC TEXT

On the bases of the fact that implicitness is an interdisciplinary phenomenon, philosophic, psychological, sociological and linguistic aspects are distinguished. The cognitive linguistic focuses on researches of the category of implicitness from the point of the specific of human mind such as gnostic function to explicate the hidden, clandestine, obscure, inner, latent, undercover, underlying information. The development of cognitive studies based on the integration of philosophic, psychological, culturalology, anthropology and linguistic has gained recently the special actuality. The semantic and cognitive multistructure of the theoretic explanation of the implicitness is in question for scientists. Each new paradigm gives more to, throws light on its new sides and perspectives of its investigation.

The purpose of the present paper is to provide an insight into the linguistic and cognitive mechanisms identification of indicators of implicit senses, the verbal signals which slow down the cognitive processing of information. To explicate the sense next steps should be taken: to define the following concepts – implicitly, implicative space, implicate, implicate indicator; to detect symbol words, allegoric icons (images), parabola images, that influence the realization of implicates in poetic texts.

The integrative model of the implicative space grounds on the mechanisms employed in the formation of its components on different levels of a poetic text. This model helps to define linguistic and cognitive aspects of construing the reality in the American texts of the XX-XXI century.

Key words: *implicate, indicator of implicate, implicative space.*

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ПОЕТАПНОГО ВИЯВЛЕННЯ ІМПЛІКАТИВ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ

У статті поставлено за мету виявити лінгвокогнітивні особливості формування імплікативного простору американської поезії XX-XXI століття. На основі теоретичних положень когнітивної поетики розроблено методику інференційного аналізу імплікатів, що включає комплекс послідовних лінгвокогнітивних операцій по опрацюванню інформації, яка міститься на різних текстових рівнях.

Установлено, що носіями прихованого смислу в поетичному тексті виступають індикатори імплікатів (архетипні, алегоричні образи, слова-символи, параболічні образи, заголовки, стилістично марковані або виділені одиниці, специфічні синтаксичні конструкції). З'ясовано, що домінантним видом мапування у творенні імплікатів: на до-текстовому рівні є аналогове, контрастивне; на текстовому – субститутивне, конструктивно-творче; на поза-текстовому – наративне.

Побудовано інтегративну когнітивну модель імплікативного простору шляхом розкриття механізмів формування його складників на різних рівнях поетичного тексту. Окреслено конфігурацію й наповнення імплікативного простору віршованих текстів американської поезії модерну і постмодерну.

Ключові слова: *імплікативний простір, імпліцитність, імплікат, індикатор імплікату, інференція, значення, смисл, архетип, мапування.*

БАЗОВЫЕ ПРИНЦИПЫ ПОЭТАПНОЙ ЭКСПЛИКАЦИИ ИМПЛИКАТОВ НА РАЗНЫХ ТЕКСТОВЫХ УРОВНЯХ

Статья посвящена реконструкции импликативного пространства американской поэзии XX-XXI столетия, идентификации, систематизации и структурирования составляющих импликативного пространства. На основании теоретических положений когнитивной поэтики разработана методика инференционного анализа импликатов, которая представляет собой комплекс последовательных и челочных операций по обработке информации, содержащейся на разных уровнях поэтического текста.

Проведенное исследование импликативного пространства способствует представлению особенностей осмысления действительности, отображенных в американских поэтических текстах эпохи модернизма и постмодернизма. В импликативном пространстве модернистских поэтических текстов преобладают отношения смыслового сходства и смыслового противопоставления между импликатами, что указывает на переосмысление сложившихся устоев, истин. Отношения смыслового включения превалируют в импликативном пространстве поэзии постмодернизма и свидетельствуют об углубленном восприятии действительности.

Ключевые слова: *импликативное пространство, имплитность, импликат, индикатор импликата, инференция, значение, смысл, архетип, картирование.*

Дослідження категорії імпліцитності, співвіднесення понять імпліцитність, підтекст, імплікат у кожній новій науковій парадигмі не вичерпує їх сутності, а лише висвітлює нові грані й перспективи вивчення, що і пояснює актуальність вибору теми. Визначення лінгвокогнітивних механізмів виявлення прихованого смислу у віршованих є **метою** нашої статті. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: уточнити визначення понять імпліцитність, імплікативний простір, імплікат, індикатор імплікату; виявити індикатор імплікатів, що впливають на реалізацію прихованого смислу у поетичному тексті.

Поняття **імпліцитності** близьке, але не тотожне поняттю **підтекст**. У лінгвістиці та літературознавстві немає точного визначення підтексту, яке б адекватно та повною мірою відображало це багатогранне явище. Дослідженню підтексту присвячені роботи В. В. Виноградова, який використовував такий парафраз для його позначення, як «підводна смислова течія» [3], Т. І. Сільман – «глибина тексту», «невиражене словами, приховане, але відчутне для читача значення певного відрізка тексту у художньому творі» [11, с. 84].

В. А. Кухаренко живає підтекст синонімом поняття «імплікація» тобто способу організації тексту, що приводить до різкого росту та поглиблення, а також до зміни семантичного і/або емоційно-психологічного змісту повідомлення без збільшення довжини останнього [6, с. 180–181].

Різноманіття термінів пояснюється відмінністю вихідних позицій досліджень, залежністю формування підтексту від багатьох факторів, а також тим, що з підтекстом пов'язані сумісні поняття, які є компонентами вираження імпліцитності в цілому. У контексті нашої роботи поняття «**підтекст**» розуміємо як не виражений словами зміст висловлення. Слідом за Г. Г. Молчановою поняття імпліцитності та підтексту співвідносимо як рід – вид. Імпліцитність охоплює безліч підтекстних значень, які у сукупності складають цю категорію тексту [9, с. 16].

Зважаючи на неоднозначність визначень термінів «імплікативність», «імпліцитність», «імплікація», «імплікат» вважаємо за доцільне запропонувати своє трактування вищенаведених понять:

Імплікативність – це лінгвокогнітивний процес актуалізації у поетичному тексті прихованих авторських ідей, які декодуються читачем у результаті переосмислення фактів дійсності на основі накопичених знань і досвіду.

Імпліцитність – це властивість поетичного тексту містити прихований смисл.

Імплікація – це лінгвокогнітивний процес сприйняття смислу читачем (дослідником).

Імплікат (від англ. *implicate* – те, що мається на увазі, смисл) – це смисл, прихований у художньому (поетичному, прозовому) тексті, що вилучається через інференційний аналіз індикаторів.

Поняття імпліцитності художнього тексту співвідноситься з поняттям **сугестивності**. З точки зору соціпсихології сугестивність розуміється як своєрідний комунікативний процес, при якому певний зміст свідомості передається від одної особи до іншої шляхом впливу на підсвідомість. В області мистецтва такий вплив здійснюється через художній твір у вигляді навіювання читачу чи слухачу того чи іншого настрою. Сучасні літературознавці та критики часто використовують термін сугестивність у значенні підтекст, другий або третій план літературного твору, другий діалог [4, с. 216–233]. Останнім часом воно стало об'єктом дослідження теорії комунікації та лінгвістики [5, с. 3–5]. У ході нашого дослідження доходимо висновку, що сугестивність – це навіювання, натяк на приховані думки, переживання за допомогою графем, фонем, морфем, лексем, які утворюють індикатори імплікату.

У контексті нашого дослідження з урахуванням даних різних лінгвістичних підходів пропонується інтегрований підхід до вивчення механізмів формування імплікату як складових імплікативного простору поетичних текстів, в основу якого покладено методику **інференції**.

Термін «інференція» використовується у логіці для позначення глибини логічних висновків, у галузі забезпечення інформаційної безпеки як засіб отримання конфіденційної інформації із відомостей менш конфіденційних шляхом умовиводу аналітика [16, с. 5].

У когнітивній лінгвістиці поняттю інференція відповідає, за визначенням М. Л. Макарова, широкий клас когнітивних операцій, у ході яких і слухачам, й інтерпретаторам дискурсу, позбавленим безпосереднього доступу до процесів породження мовлення у голові або «душі» мовця, доводиться «додумувати за нього» [8, с. 123].

У контексті нашого дослідження **інференція** розглядається як комплекс лінгвокогнітивних операцій поетапного виявлення імплікату на різних рівнях поетичного тексту.

У контексті нашого дослідження **інференція** розглядається як комплекс лінгвокогнітивних операцій поетапного виявлення імплікату на різних рівнях поетичного тексту.

Першим етапом є ідентифікація індикатору імплікату, а саме сприйняття вербального сигналу, який уповільнює когнітивний процес обробки інформації.

Другий етап передбачає розкриття механізмів формування індикаторів, а саме опис лінгвокогнітивних операцій (конкретизації, спеціалізації, модифікації) і процедур (узагальнення, заміщення розширення, ідентифікації, компресії, інтертекстуалізації) утворення «висунених» (*foregrounded*) вербальних засобів, які вказують на наявність у тексті імплікату.

Третій етап спрямований на з'ясування лінгвокогнітивних операцій і процедур, які сприяють екстеріоризації (від фр. *exteriorisation* – виявлення, прояв, від лат. *exterior* – зовнішній [7, с. 311]) та експлікації (від лат. *explicatio* – пояснення, розгортання [7, с. 305]) смислів.

Механізми утворення індикаторів імплікату, вербально виражених у поетичному тексті, досліджуємо за допомогою різних лінгвокогнітивних операцій **мапування** залежно від того, на якому рівні тексту зустрічається індикатор. У сучасній лінгвістиці поняття «мапування» є центральним у поясненні формування будь-якої структури представлення знань. Ним визначають загальний процес осмислення людиною одних об'єктів чи явищ крізь призму інших [13, с. 71].

Різні види мапувань розглядаються як лінгвокогнітивні операції, здійснення яких пов'язане з видами поетичного мислення та лінгвістичною компетенцією. Для розкриття дії таких операцій виокремлюється **аналогове** мапування, в основі якого лежить аналогове поетичне мислення, **субститутивне**, яке базується на асоціативному поетичному мисленні, **контрастивне**, зумовлене парадоксальним поетичним мисленням, **нарративне**, підґрунтям котрого слугують параболічне та есеїстичне поетичне мислення [2, с. 169].

Поділяючи погляди когнітивістів на природу значення як втіленого розуміння, ми дотримуємося принципу фіксованості значення у самих словах [2, с. 185], завдяки укоріненості в поняттєвій системі людини лінгвістичних знань про певні граматичні (фонологічні, морфологічні, лексичні та синтаксичні) властивості мовних одиниць [15, с. 7, 112–113].

Такий підхід до тлумачення поняття «значення мовної одиниці» дає можливість виділити **мовне**, або **конструктивно-творче** мапування як лінгвокогнітивну операцію проектування потенційних синтагматичних і парадигматичних властивостей мовних сутностей на семантико-синтаксичну структуру номінативних одиниць [2, с. 186].

Для виявлення механізмів формування індикаторів на **дотекстовому** рівні користуємося переважно аналоговим, субститутивним, контрастивним мапуванням, на **текстовому** – конструктивно-творчим, на **позатекстовому** – нарративним.

Проведення лінгвокогнітивного аналізу індикаторів імплікату дозволяє перейти до наступного етапу – екстеріоризації та експлікації імплікату:

– на **дотекстовому** рівні механізм виокремлення імплікату, ґрунтується на сукупності стереотипних асоціацій – концептуальній імплікації (у термінах М. В. Нікітіна [10, с. 161]). Цей механізм можна представити у вигляді наступного ланцюга: індикатор, що містить концепт/архетип – концептуальна імплікація – імплікат. Наприклад, архетипне уявлення про море як джерело нескінченного буття слугує дотекстовою основою поетичного тексту К. Сеєдберга «*Sea-Wash*» («Морська хвиля»):

The sea-wash never ends.

The sea-wash repeats, repeats.

Only old songs? Is that all the sea knows?

Only the old strong songs?

Is that all?

The sea-wash repeats, repeats [17, с. 204].

Хвиля морська нескінченна.

Хвиля шумить і шумить.

Чи пісню стару? Єдину, що вивчило море?

Єдину сувору пісню стару?

Невже ж це і все?

Хвиля шумить і шумить [пер. Т. Сивокінь].

Як і в імплікативному просторі поетичного тексту Р. Фроста «Neither Out Far Nor in Deer», так і в імплікативному просторі віршу К. Сендберга імплікат **вічність** займає центральну позицію. Його індикатором слугує неологізм «*sea-wash*», в основі якого лежить архетип МОРЕ: «*The sea-wash never ends. The sea-wash repeats, repeats... The sea-wash repeats, repeats*». Його концептуальні імплікації – *енергія, стихія, безмежність, відродження, рух* [2, с. 234], втілені також вербально у чотириразово повторюваній номінативній одиниці «*repeats*» та словосполученні «*never ends*» – дозволяють розкрити вищенаведений імплікат.

– На **текстовому** рівні виявляємо імплікат у результаті співвіднесення значень (денотативного, сигніфікативного, конотативного) номінативної одиниці (одиниць), що є складовою частиною індикатора, з контекстом. Наприклад, у поетичному тексті Дж. Холландера «What is an Answer?» індикатором імплікату слугують компоненти словесного поетичного образу: «*But grave by grave we civilized the ground*» [12, р. 80] (*І за могилою могила земля більш цивілізованою ставала*). Повтор та поєднання номінативної одиниці «*grave*» з номінативною одиницею «*civilized*» приводить до переосмислення її денотативного значення – *могила* та сигніфікативного – *смерть*, що уможливило виявлення імплікату – **віддане життя, сили, праця на благо суспільства**. В іншому контексті смисл номінативної одиниці «*grave*» не виокремлюється: «*Flowers grow over his grave and in the wind./And over the graves of the thousand, too*» [17].

– На **позатекстовому** рівні імплікат вилучаємо за допомогою процедури інтертекстуалізації, яка передбачає залучення різного роду знань (енциклопедичних і лінгвістичних) та використання інтертекстуальних зв'язків між індикаторами, які містяться в інших поетичних текстах. Наприклад, інтертекстуальний імплікат **надія** входить до імплікативного простору поетичного тексту Р. Фроста «*Acquainted with the Night*» та Г.У. Лонгфелло «*The Day is Done*»: «*I have walked out in rain – and back in rain/I have outwalked the furthest city light./ I have looked down the saddest city lane*» (*я вийшов у дощ, у дощ і повернувся./ пройшовши крізь міські вогні./ побачив смуток за межею* [переклад наш]) – «*I see the lights of the village/ Glean through the rain and the mist./ And a feeling of sadness comes o'er me*» [1, с. 102] (*побачив я вогні містечка./ які мигтіли крізь туман і дощ/ і смуток охопив мене*) [переклад наш]. Окрім самого імплікату інтертекстуальними є також індикатори. Номінативні одиниці «*rain*», «*light*» у контекстах обох віршів мають однаковий смисл – **очищення від неприємних думок, вражень, переживань та сподівання**.

Отже, дослідження прихованого смислу в різних наукових парадигмах висвітлює широкий спектр його характеристик, що послугувало підґрунтям інтегрованого підходу до вивчення цього багатоаспектного феномену. Необхідною умовою ідентифікації індикаторів імплікатів, як носіїв прихованого смислу, є не тільки сприйняття «очудненого» вербального сигналу, який уповільнює когнітивний процес обробки інформації, а й розкриття механізмів утворення поетичної форми, яка крім експліцитного, містить імпліцитний смисл, який розкриваємо із залученням методики інференції.

Література:

1. Американская поэзия в русских переводах XIX–XX вв.: [сост. С. Б. Джимбинов]. – М.: Радуга, 1983. – 667с.
2. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний погляд: [монографія] / Л. І. Белехова – Херсон: Айлант, 2004. – 376 с.
3. Виноградов В. В. Стилистика, теория поэтической речи, поэтика / В. В. Виноградов – М.: АН СССР, 1963. – 254 с.
4. Галинская И. Л. Из современной зарубежной литературы по психологии творчества / И. Л. Галинская // Художественное творчество. – Л.: Наука, 1982. – 328с.
5. Ільницька Л. Л. Англomовний сугестивний дискурс: автореф. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Л. Ільницька. – Харків, 2006. – 20 с.
6. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.
7. Латинско-русский словарь / [авт.-сост. Дворецкий И.Х.] – М.: Русский язык, 1986. – 845с.
8. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: ИТДК «Гнозис», 2003. – 280 с.
9. Молчанова Г. Г. Семантика художественного текста: [монография] / Г. Г. Молчанова. – Ташкент: ФАН Уз. ССР, 1988. – 160 с. – (Монография).
10. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – М.: Научный центр проблем диалога, 1996. – 760 с.
11. Сильман Т. Подтекст как лингвистическое явление / Т. Сильман // Филологические науки. – 1969. – № 1. – С. 84–90.
12. Holland L. B. American Literature between the Wars 1914–1945 / L. B. Holland, N. Baym // The Norton Anthology of American Literature / Ed. by N. Baym, R. Gottesman, L. B. Holland and others. – N.Y., L.: W.W. Norton & Company, 1989.
13. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Reason and Imagination / M. Johnson. – Chicago: Chicago University Press, 1987. – 227 p.
14. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago: Chicago University Press, 1980. – 242 p.
15. Langacker R. Concept, Image and Symbol, the Cognitive Basis of Grammar / R. Langacker. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 1990. – 546 p.
16. Словарь терминов информационной безопасности. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.zastava.ru/infostore_glossary.shtml.
17. Sandburg C. The Complete Poems. – San-Diego; N.Y.; L.: Harcourt Brace Jovanovich Publishers, 1970. – 797 p.

УДК 811.111'34:81'246.2.001.4

А. І. Девіцька,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СЛОВАКІВ-БІЛІНГВІВ

Статтю присвячено методиці проведення експериментально-фонетичного дослідження просодичних ознак англійського мовлення словаків-білінгвів. Розглянуто етапи проведення експериментально-фонетичного дослідження, визначено завдання аудиторів-інформантів та аудиторів-фонетистів, а також просодичні параметри, що підлягають дослідженню під час акустичного аналізу.

Ключові слова: білінгвізм, англійська мова, словацька мова, інтонація, ЧОТ, паузи, інтенсивність.